מחק פסול. אף מה שהגיה עליו אע"פ שמקויס וכדמפרש ואזיל שאותו המחק בסוף השטר במקום (ב) שהיה יכול לומר שהיה כתוב בו שריר וקיים כגון בתר במנא דכסר למיקניא ביה ומחקו והגיה מה שרצה ואחר כך כתב שריר וקיים אבל באמצע הכתב אין לחוש שהרי הדבר ניכר שקודם שנכתב שריר וקיים בזה השטר נמחק ונתקיים: **וכשיעור שריר וקיים.** וכל שכן אם שיעור המחק יותר מזה: **ולר' ירמיה בר אבא דאמר אחורי הכתב כנגד כל הכתב מבחוץ.** תוממין העדים וממלאים מקום תחימת העדים עד סוף השטר ולא צריך שריר וקיים: **ליחוש דלמא.** זייף וכתיב מאי דבעי מגוואי בסוף השטר ואע"פ שאין עוד עדים כנגדו מבחוץ ויאמר לא הנחתי זה החלק מבחוץ אחורי זו השיטה אלא להרבות עדים גם בזו השיטה כנגדה מאחוריה ולא מזדמן לי כן פירש רבינו חננאל. ובספרים שלנו כתוב ומפיס בעדים מאבראי כלומר נגד אותה השיטה שיוסיף מבפנים יחתום עליה עדים כנגדה מבחוץ כדי למלאות כל השטר עדים לקיים כל הכתוב בתוכו מצד שני כנגדו ויאמר כדי לרבות עדים הוא דעבדי אע"פ שמקושר דיו בג' עדים אני מתכוונתי לפרסם הדבר והרביתי עדים הרבה וכהא דתנן (גיטין דף פח:) גט קרח הכל משלימין עליו כו' איהו גט קרח כל שקשריו מרובים מעבדו אבל אם עדיו מרובים מקשריו שפיר דמי: **א"ל.** רב חסדא לרמי בר חמא: **מי סברת.** אליבא דר' ירמיה בר אבא: **עדים כסדרן** (ג) **כתיבי.** מאחורי הכתב שאם השטר כתוב שתי שגם העדים חתומין שתי ואם הכתב כתוב ערב שגם העדים חתומין ערב והתחילו לחתום בתחלת השטר כנגד זכרון עדות שהיתה בפניהם כו' וכולן זה תחת זה א"כ ולאי יכול להוסיף ולזייף ולהחתים כדקאמרת: **אלא מלמטה למעלה חתימי.** מתחילין לחתום מאחריו כנגד שיטה אחרונה זה (ד) תחת זה והולכין וחותמין לארכו של שטר ואם השטר כתוב ערב הן חותמין שתי וכן מפורש בגמרת ארץ ישראל(ג) גט פשוט עדיו לרחבו ומקושר עדיו לארכו וכיון שהתחילין לחתום כנגד שיטה אחרונה אין יכול להוסיף עוד ולזייף עוד מצד אחר שאין השטר מתקיים אלא מכנגד החתימות ולמעלה: **ריעותא בשיטה אחרונה.** (ה) שיש כתוב שם תנאי או פרעון המזיק לבעל השטר וגייז לה לההיא שיטה אחרונה ואף על גב דגייז ליה לראובן בהדיה החתום כנגדה מבחוץ הרי משתייר ביה בן יעקב עד ותנן דכשר בכך: **בן איש פלוני עד כשר.** מאחר שמכירין שזה כתב ידו של אותו בן פלוני: ומשני **דכתב ביה ראובן בן בחד דרא.** בשורה אחת ואי גייז ליה לראובן גייז ליה נמי לבן בהדיה ולא נשאר בלתי יעקב לבדו: **וקא מתכשר ביעקב עד.** דלמרינן יעקב עצמו חתם את שמו: במקושר דמהדר כיון שעדיו מתוכו: **וגייז** ליה לשיטה אחרונה. וא"כ לר' ירמיה לא הוה כתיב ביה שריר וקיים במקושר דאי הוה כתיב ביה היכי הוה גייז ליה הלא לא יראו שריר וקיים ויפסלוהו ולרב הונא היה כתוב בו כדמשני לעיל אבל בפשוט אין למר ואין למר לא היה כתוב בפשוטים שלהם שריר וקיים: **דכתב** ראובן בן בחד דרא ויעקב עד בחד דרא עליויה. כלומר (ו) כתוב ראובן בן בשיטה אחרונה והיינו בחד דרא ואחר כך יעקב עד לארכו של שטר ופירש ריב"ם אי בן בראש ראובן ואח"כ יעקב הוה אני גייז לשיטה אחרונה עד ראו של ראובן ועם בן שתחתיו ושאר בן יעקב וקושיא של ריב"ם (ז) כשאפרש שיעקב וראובן בחד דרא לארכו של שטר ובן תחת ראש ראובן שאם לא היה כשר בהכי בבן למעלה ויעקב עד למטה מאי דוחקיה לשנויי שבן גדול כראובן לימא שפירושו שראובן בן יעקב עד פסול במקושר ובן יעקב עד גרידא בשר. נ"כ כלומר הלא כמו שבבן יעקב עד לא מתכשר אלא בשבן למעלה יעד למטה תחתיו הוה כמו בן בראובן בן יעקב עד מתכשר בשבן למעלה שיעקב מתחת לראובן ודו"ק: (מ) **בא"ד** ולא בטועים שטועים ואומרים שאינו כשר בהכי דאינו וכו' זדונו שוגג אלא צריך לפרש בן היה נדול: (נ) **בא"ד** בדפרשת דגייז לראו ולבן שתחתיו ישאר בן אל שם לראובן חה לשון ריב"ם לראובן בן בחד דרא ויעקב עליה ולריך שיכתוב בן תחת בן של (לראובן) לראובן בן יעקב דהשתא אי גייז לראו ישאר תרי בן זה תחת זה ויעקב אחר ראובן שאם יתחיל ויכתוב בתחילת לראובן בן יעקב עד וכו' ומתכשר ביעקב עד וכו' שני גיטין שבתחן זה בלד זה לת שהעדים הראשונים נקראים עמו וכו' ביעקב עד אתי שפיר כמו שפרשנו: (ע) **בא"ד** ואיכא למימר בהאי יעקב עד שנשאר שפיוסו הוי לראובן בני של יעקב זה דוחק דא"כ הוה ליה לפרש בחתימת יוונים:

מחק פסול אלא במקום שריר וקיים וכשיעור שריר וקיים ולר' ירמיה בר אבא דאמר אחורי הכתב וכנגד הכתב מבחוץ ליחוש דלמא כתיב מגוואי מאי דבעי (ח) ומחתים סהדי יתירי מאבראי ואמר אנא לרבות בעדים הוא דעבדי א"ל מי סברת עדים כסדרן חתימי עדים ממטה למעלה חתימי וליחוש דלמא מתרמיא ריעותיה בשיטה אחרונה וגייז ליה לשיטה אחרונה וגייז ליה לראובן בהדיה ומתכשר בבן יעקב עד דתנן (ט)בן איש פלוני עד כשר דכתיב ראובן בן בחד דרא ויעקב עד עלוויה וליחוש דלמא גייז ליה לראובן בן ומתכשר ביעקב עד דתנן (נ)איש פלוני עד כשר דלא כתיב עד ואיבעית אימא לעולם דכתב עד דידעינן בה דהא חתימות ידא לאו מלמטה למעלה חתימי. ות"ת אין לרב הונא אין לרב ירמיה מתניתין דקתני מאחוריו ומפרש לה שתחתומין בין קשר לקשר ולאידך מלמטה למעלה אמאי תקינו הכי אלא (ו) שיהיו חתומים כולן תחת שיטה אחרונה מבחוץ ולא יצטרך כמו כן לרב הונא לכתוב שריר וקיים וי"ל דכל מה שיוכלו לשנותו מפשוט היו משנים לפי שלא יהיו הכל בקיאין לעשותו דלהכי מייתבא דעתיה:

וליחוש דלמא מתרמי ריעותא בשיטה אחרונה וגייז לה. ות"ת והא אין למדין משיטה אחרונה דהא מהדר הוא מעניינו של שטר והיכי גייז הא יהא פסול אם תמכה כיון דלא מהדר וי"ל דבמקושר לא נהגו חזרת השטר והיו למדין משיטה אחרונה דבפשוט ולאי אין למדין לפי שהעדים חתומים מבפנים ולא דייקי וחותמין רחוק מן הכתב שיטה ויכול לזייף באותה שיטה אי לאו משום דאמרינן אין למדין אבל במקושר שעדיו מאחוריו מלמטה למעלה מכווני שפיר לחתום כנגד שיטה אחרונה והשתא נמי כי למדין משיטה אחרונה (ח) יכול להזייף מבפנים לפי שאין העדים חותמים כנגד אותה השיטה שזייף וא"ת והוא יחתום עדים כנגד הכתב שזייף מבפנים ויקיים באידך תלתא סהדי וי"ל אלא היה בשיטה כי אם עד אחד חתום ואם הוא עצמו ד)חתום שני פסולים א"כ העדים שחתמו בראשונה הם טייטו בגליון שלמטה מן השטר מבחוץ אלא יבא אדם אחריהם ויכתוב שטר באותו גליון ויהיה העד הזה שהוא כתב ידו וא"ת לרבי חנינא בן גמליאל מקושר שכתוב עדיו מתוכו היאך יעשנו פשוט הלא בפשוט איכא חזרת השטר ובמקושר ליכא וא"כ כשיעשנו פשוט ולא יראו חזרת השטר יפסלוהו וי"ל ההיא דר' חנינא ב"ג על כרחך (ט)

וכשיעור שריר וקיים. וכל שכן יותר שיתחוק שני שיטין או ג' כדי להעריס וכתב מאי דבעי והדר כתב שריר וקיים לכן פסול כל מקום שנוכל לומר בכאן היה יכול להיות כתוב שריר וקיים אבל בפחות משריר וקיים ליכא למיחש מידי:

וליחוש דלמא כתב מאי דבעי ומחתים סהדי מאבראי. אבל אי לא מתחתים להו היה פסול שסיום העדים יש לו להיות כנגד סיום השטר וליכא למימר דמטייט ליה מצד אחר דשמא יעשה שם האשרתא: **אנא** לרבות עדים קא עבדי. ויקיים בשלשה שלמעלה דמכל תלתא מקיימים כדאמרי' בפרק הזורק (גיטין פח:) והכא לא מצי לשנויי כדלקמן אין מקיימים אלא מעדים של מטה דפריך לקמן וימחוק דלמא כתב הוא ועדיו בשיטה אחת ואמר כדי להרבות בעדים הוא דעבדי ואמר כל כי האי גווונא אין מקיימים אלא מעדים של מעלה (ו) ה"נ ליתני כאן אין מקיימין אלא מעדים של מטה וי"ל דהא מתני' בשילהי הזורק (שם) שמע מינה מכל די תלתא מקיימין אבל לקמן שכתב בשיטה אחרונה אין מקיימין:

מתניתין דקתני מאחוריו ומפרש לה שתחתומין בין קשר לקשר ולאידך מלמטה למעלה אמאי תקינו הכי אלא (ו) שיהיו חתומים כולן תחת שיטה אחרונה מבחוץ ולא יצטרך כמו כן לרב הונא לכתוב שריר וקיים וי"ל דכל מה שיוכלו לשנותו מפשוט היו משנים לפי שלא יהיו הכל בקיאין לעשותו דלהכי מייתבא דעתיה:

וליחוש דלמא מתרמי ריעותא בשיטה אחרונה וגייז לה. ות"ת והא אין למדין משיטה אחרונה דהא מהדר הוא מעניינו של שטר והיכי גייז הא יהא פסול אם תמכה כיון דלא מהדר וי"ל דבמקושר לא נהגו חזרת השטר והיו למדין משיטה אחרונה דבפשוט ולאי אין למדין לפי שהעדים חתומים מבפנים ולא דייקי וחותמין רחוק מן הכתב שיטה ויכול לזייף באותה שיטה אי לאו משום דאמרינן אין למדין אבל במקושר שעדיו מאחוריו מלמטה למעלה מכווני שפיר לחתום כנגד שיטה אחרונה והשתא נמי כי למדין משיטה אחרונה (ח) יכול להזייף מבפנים לפי שאין העדים חותמים כנגד אותה השיטה שזייף וא"ת והוא יחתום עדים כנגד הכתב שזייף מבפנים ויקיים באידך תלתא סהדי וי"ל אלא היה בשיטה כי אם עד אחד חתום ואם הוא עצמו ד)חתום שני פסולים א"כ העדים שחתמו בראשונה הם טייטו בגליון שלמטה מן השטר מבחוץ אלא יבא אדם אחריהם ויכתוב שטר באותו גליון ויהיה העד הזה שהוא כתב ידו וא"ת לרבי חנינא בן גמליאל מקושר שכתוב עדיו מתוכו היאך יעשנו פשוט הלא בפשוט איכא חזרת השטר ובמקושר ליכא וא"כ כשיעשנו פשוט ולא יראו חזרת השטר יפסלוהו וי"ל דהא דר' חנינא ב"ג על כרחך (ט)

ומתכשר (ס) (בבן) יעקב עד. תימה היאך יתכשר ולא מכיריס אנו שיעקב לא חתם זה ומה סבור לומר דבשלמא הא דתנן התם (גיטין דף פז.) שני גיטין שכתוב זה בלד זה את שהעדים נקראו עמו כשר ופריך בגמרא וליתכשר אפי' בראובן בן והאי ביעקב עד כמו שאפרשנו אחרי כן אלא הכא היכי מתכשר ואי בחתימת יוונית שחותמים אגיהן תחלה ואיכא למימר (פ) שהאי יעקב שנשאר הוא העד שפי' הוי ראובן בנו יעקב זה דוחק דא"כ ה"ל בחתימת יוונית

ראובן כתב בן וכתב יעקב עד סמוך לראובן דאי גייז ליה לראובן לא מצי גייז ליה כלא בן ולא מתכשר החתימה ביעקב עד ולא אתי למיגז. וליחוש דכשר היא ביעקב עד בלבד ואתי למיגז: ומשני דלא כתב עד והשתא ליכא למיחש דאי גייז לראובן בן לא מתכשר ביעקב לחוד: ואיבעית אימא. אפי' אי כתב יעקב עד ליכא למיחש דגייז דאמרי עדים יעקב זה כתיבת ראובן היא ולא של יעקב. [ודלמא] אמרי ב"ד

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי דבעי (ומחתים סהדי יתירי מאבראי) תלמ"מ וע"ב לר"מ ל"ג ליה: (ב) רשב"ם ד"ה מחק וכו' במקום שיכול לומר כל"ל ומיכן שהיה במחק: (ג) ר"ח עדים כסדרן חתימי מאחורי: (ד) ר"ה אלא מלמטה למעלה וכו' כנגד שיטה אחרונה זה אחר זה. נ"ב פי' לרב חסדא אי אפשר לומר בחתימי זה תחת זה דא"כ לא קשה כל עיקר דלמא גייז ליה לראובן כו' אלא זה אחר זה קאמר ואמר זועבלא הוא דקאמר בחתימי זה תחת זה: (ה) ר"ח ריעותא בשיטה אחרונה שבתב שם תנאי או פרעון. נ"ב פי' על שטר אחר: (ו) תוס' ד"ה אלא וכו' והכא נמי וכו' וי"ל דהא ממתני' דבשילהי הזורק שמע מינה דמבל די תלתא: (ז) ר"ה מלמטה וכו' אמאי תקינו הכי אלא היה להם לתקן שיהיו חתומים כולן תחת שיטה אחרונה מבפנים ולא יצטרך כמו כן: (ח) ר"ה ויחוש וכו' כי למדין משיטה אחרונה אינו יכול לזייף מבפנים לפי שאין העדים חתומים כנגד וכו' ות"ת והלא יחתום וכו' וי"ל אלא היה בשיטה אחת כי אם עד אחד חתום ואם הוא עצמו יחתום עד שני השטר פסול אי נמי וכו' ויכתוב שטר באותו גליון ויהייב את העד דזה כתב ידו וא"ת: (ט) **בא"ד** דר' חנינא ב"ג על כרחך צריך לפרש במקושר דמהדר: (י) ר"ה דבתב ראובן וכו' כלומר דבתוב וכו' ופירש ריב"ם דבן גדול ומחזיק בנגד שם ראובן דאי בן בראש ראובן ואח"כ יעקב וכו' דשאר בן יעקב הס"ד וכ"ב הנ"ה: (כ) בא"ד ויקושיא של ריב"ם היא כשנפרש שיעקב וראובן בחד דרא לארכו של שטר ובן תחת ראש ראובן וכשר בהכי אם לא היה כשר בהכי א"ב בבן למעלה ויעקב עד למטה ומאי לא ליתכשר ומאי דוחקיה לשנויי שבן גדול כראובן לימא שפירושו שראובן למעלה: (ל) **בא"ד** ועוד דהשתא לא קשיא מידי מה שהקשה ריב"ם לקמן במקושר ובן יעקב עד פסול גרידא בשר. נ"ב כלומר הלא כמו שבבן יעקב עד לא מתכשר אלא בשבן למעלה יעד למטה תחתיו הוה כמו בן בראובן בן יעקב עד מתכשר בשבן למעלה שיעקב מתחת לראובן ודו"ק: (מ) **בא"ד** ולא בטועים שטועים ואומרים שאינו כשר בהכי דאינו וכו' זדונו שוגג אלא צריך לפרש בן היה נדול: (נ) **בא"ד** בדפרשת דגייז לראו ולבן שתחתיו ישאר בן אל שם לראובן חה לשון ריב"ם לראובן בן בחד דרא ויעקב עליה ולריך שיכתוב בן תחת בן של (לראובן) לראובן בן יעקב דהשתא אי גייז לראו ישאר תרי בן זה תחת זה ויעקב אחר ראובן שאם יתחיל ויכתוב בתחלת לראובן בן יעקב עד וכו' ומתכשר ביעקב עד וכו' שני גיטין שבתחן זה בלד זה לת שהעדים הראשונים נקראים עמו וכו' ביעקב עד אתי שפיר כמו שפרשנו: (ע) **בא"ד** ואיכא למימר בהאי יעקב עד שנשאר שפיוסו הוי לראובן בנו של יעקב זה דוחק דא"כ הוה ליה לפרש בחתימת יוונים:

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פכ"ז מהל' מלוה ולוה הל' ח סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' מד סעיף ח:

ד ב ג (מיי' פ"ד מהל' גירושין הל' יב) סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קל סעיף יא:

רבינו גרשום

ובסוף השיטה כשבא לסיימו קיימו דכתב הכי אות או תיבה פלונית דביני חיטי כשירה: מחק פסול אע"פ שמקוים. אם יש מחק באותו שטר ונכתב כלום על גבו אע"פ שמקוים לבסוף דכתב מ"מ פלוני דעל המחק פסול השטר: ולא אמרינן מחק פסול. אע"פ שמקוים: אלא במקום שריר וקיים. דאיכא למימר וראי זייפיה בההוא שטרא: ולרב ירמיה בר אבא דאמר. לעיל: אחורי הכתב כנגד הכתב מבחוץ ליחוש דילמא כתיב מגוואי. תחת בבלין: מאי דבעי. אחר שתחמו העדים מאחריו והכי שמעי' האדנא [דהעדי'] התחילו לחתום מאחרי השטר כנגד כל כתיבת השטר ויכתבו כל חתימתן בשיטה אחת התחילו לחתום מלמעלה עד למטה וכוונו כך שהאחרון סיים את חתימתו כנגד שיטה אחרונה כדי שלא יכתוב בעל שטר יותר שיטה למטה מחתימת האחרון שאם כתב שיכולין בית דין לידע שזייף. והאי רב ירמיה בר אבא וכולהו הני דלקמן לא בעי סימן של שריר וקיים אלא סיום חתימת עדים כנגד שיטה אחרונה ומש"ה מקשי וליחוש דילמא מחתים כנגדו עד רביעי מבחוץ ויכתוב מבפנים כנגד חתימתו ודייף מאי רבעי ומכוין שיסיים שיטה אחרונה של שטר כנגד סוף החתימה של אותו עד רביעי ואם ישאל לו בית דין למה חתמת עליו עד רביעי יאמר אנא כדי לרבות בעדים הוא דעבדי כדי שיתפרסם הדבר יותר. ומשני מי סברת דעדים כסדרן כתיבי. מלמעלה למטה בשיטה אחת דמצי לדייף כדמפרש. לא עדים מלמטה כנגד שיטה אחרונה מתחילין לחתום ומסיימין חתימתן כנגד שיטה העליונה. ואי אמרת אכתי ליחוש דילמא כתב מגואי לתחת מאי רבעי ויחתום עד רביעי מאבראי ליכא למיחש להכי משום הואיל דצריך לחתום ממטה למעלה כשאר החתומין לא מצי לצמצם ולכוין שלא תהא חתימות אותיותיו קצרות או ארוכות האחרונות יותר מן הראשונות כדי שיגיע למקום העדים אי מדייף איכא הכירא בהכי. ואכתי אע"ג דאוקמת דעדים ממטה למעלה חתימי הא אכתי מדייף ליה דאיכא למיחש דילמא איתרמי דנכתב ריעותא בשיטה אחרונה. כגון שלא הספיק הלבלר לסיים השטר עד שפרע הלוה מקצת החוב ואותו מקצת שפרע נכתב בשיטה אחרונה שפרע לו כך וכך מן החוב שכותב למעלה ועכשיו גייז ליה לשיטה אחרונה שיש בה ריעותא וגייז עמה ראובן שנכתב בנגדה מבחוץ ומתכשר עדיין העדות בבן יעקב עד שנשתייר מחתימת הראשון דתנן בן איש פלוני עד כשר ואתי טריף כל החוב שכתוב בו בתחילה: ומשני דכתב הכי דלא מצי לזיופי דכתיב ראובן בן בחד דרא כגון ראובן ותחת

וכשיעור שריר וקיים. וכל שכן יותר שיתחוק שני שיטין או ג' כדי להעריס וכתב מאי דבעי והדר כתב שריר וקיים לכן פסול כל מקום שנוכל לומר בכאן היה יכול להיות כתוב שריר וקיים אבל בפחות משריר וקיים ליכא למיחש מידי:

וליחוש דלמא כתב מאי דבעי ומחתים סהדי מאבראי. אבל אי לא מתחתים להו היה פסול שסיום העדים יש לו להיות כנגד סיום השטר וליכא למימר דמטייט ליה מצד אחר דשמא יעשה שם האשרתא: **אנא** לרבות עדים קא עבדי. ויקיים בשלשה שלמעלה דמכל תלתא מקיימים כדאמרי' בפרק הזורק (גיטין פח:) והכא לא מצי לשנויי כדלקמן אין מקיימים אלא מעדים של מטה דפריך לקמן וימחוק דלמא כתב הוא ועדיו בשיטה אחת ואמר כדי להרבות בעדים הוא דעבדי ואמר כל כי האי גווונא אין מקיימים אלא מעדים של מעלה (ו) ה"נ ליתני כאן אין מקיימין אלא מעדים של מטה וי"ל דהא מתני' בשילהי הזורק (שם) שמע מינה מכל די תלתא מקיימין אבל לקמן שכתב בשיטה אחרונה אין מקיימין:

ומתכשר (ס) (בבן) יעקב עד. תימה היאך יתכשר ולא מכיריס אנו שיעקב לא חתם זה ומה סבור לומר דבשלמא הא דתנן התם (גיטין דף פז.) שני גיטין שכתוב זה בלד זה את שהעדים נקראו עמו וכו' כשר ופריך בגמרא וליתכשר אפי' בראובן בן והאי ביעקב עד כמו שאפרשנו אחרי כן אלא הכא היכי מתכשר ואי בחתימת יוונית שחותמים אגיהן תחלה ואיכא למימר (פ) שהאי יעקב שנשאר הוא העד שפי' הוי ראובן בנו יעקב זה דוחק דא"כ ה"ל בחתימת יוונית

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פכ"ז מהל' מלוה ולוה הל' ח סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' מד סעיף ה:
ו ב מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ו:

רבינו גרשום

שמא ראובן חתם שם אביו במקום שמו וכשר הוא. ומשני לא לימרו בית דין הכי אלא לימרו הכי לא שביק אינש שמא דידיה וחתים שם אבוה וש"מ מזורף הוא. ואכתי ליחוש דאי אמרי עדים יעקב זה כתיבת ראובן היא ואמרי בית דין מה בכך דלמא שם אביו כתב לקיים חילוף חתימתו דהא רב לא הוה מחתים שמו אלא במקום שמו היה מצייר דמות דג והכל היו מכירין שזו היא חתימתו: חרותא. כמין דקל היה מצייר: רב חסדא סמ"ך. בלבד היה כותב במקום שמו: מכותא. כמין תורן של ספינה. הכא נמי איכא למימר דכתב אבוה סימן. ומשני לא חציף אינש כו': מר זוטרא אמר למה לך לשנויי כל הני. דשינויי דחיקי הוי אלא האי דקאמר ר' ירמיה בר אבא אחורי הכתב כנגד הכתב מבחוץ הכי קאמר. כל מקושר שאין עדיר [כלין] בשיטה אחת פסול. כגון ששלשתן התחילו לחתום בג' שיטות זה על גב זה והתחילו חתימתן כנגד שיטה אחרונה וחתמו ממטה למעלה וסיימו חתימתן בשיטה ו) אחרונה של עדות הוי גייז לכולהו וליכא למיחש משום זיוף: כל המחקין כולם. העשוין בשטר שלא במקום שריר וקיים: צריך לכתוב. בסוף השטר: ודין קיומיהון. דכתב כך וזה מחק פלוני שבמקום פלוני שריר וקיים כדי שלא יאמר שוב נכתב ונמחק וזייף: וצריך שיחזור מענינו של שטר. של מעלה בשיטה אחרונה:

ו) גרסה דל"ל ומימתן בשיטה אחרונה ומי גייז לשיטה אחרונה הוי גייז לכולהו וכו'.

לאו דיעקב הוא ודלמא בשמיה דאבוה חתם לא שביק אינש שמיה דידיה וחתים בשמיה דאבוה ודלמא סימנא בעלמא הוא דשוויה דהא רב צייר [6]כווּרא ר' חנינא צייר חרותא רב חסדא סמ"ך רב הושעיא עי"ן [3]רבא בר רב הונא מכותא לא חציף אינש לשוויה לשמיה דאבוה סימנא מר זוטרא אמר למה לך כולי האי כל מקושר שאין עדיו כלין בשיטה אחת פסול א"ר יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן [4]כל המחקין כולן צריך שיכתוב ודין קיומיהון [5]וצריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה מאי טעמא אמר

ומ"ש לומר דהכי פריך וליחוש דלמא גייז לראובן בן ומתכשר ביעקב עד ויהיה הלוה סבור שלא זייפו ויהא עדיו (ב) כמו שכתבו לו וכל כמה שלא יגריכנו הלוה לקיימו לא נקיימנו אי לא טענינן ליתמי (ג) ללקוחות ומלוה טענות זיוף אמי שפיר שבלא שום שכחה יוצא מהם נחזור למשנת גיטין דתנן התם פ' המגרש (דף פז.) שני גיטין (ד) שכתוב זה בגד זה אם שהעדים נקרעים עמו כשר ופריך בגמרא וליתכשר הא' בראובן והא' בבן יעקב עד דתנן אים פלוני עד כשר בראובן בן אקמא ויעקב עד אבתרא ופריך ליתכשר הא' בראובן [בן] והא' ביעקב עד דתנן אים פלוני עד כשר והשתא נמי היכי פשיטא ליה דקמא כשר בראובן בן גרידא (ה) ופירש רש"י דבראובן בן כשר דמשמע אי בן של ראובן כדרך תמימת היוונים והוי כמו בן אים פלוני והא' ביעקב עד שאותו עד אחר הוא שמו יעקב ופירוש זה אינו נראה חדא דאמאי אים לן למימר דראובן בן יווני הוא כיון שהכתב כתוב עברי ועוד כי נמי הוי יווני והוה כמו בן פלוני לא הוי כשר כיון דלא כתב עד ועוד פירכא קמא לא (ו) תבא שפיר ומ"ש לפרש הכי התם מעיקרא פריך וליתכשר הא' בראובן והא' בבן יעקב עד כלומר ראובן נתכוין להעיד על שני גיטין וכתב על התחתון בן יעקב עד ולהכי מתכשר כדתנן בן אים פלוני עד כשר וגם התם שמו ראובן על הראשון ובהכי כשר כדתנן את (ז) שעדים נקרעים עמו כשר ועם הראשון נקרע [בן] יעקב עד בראובן קא' אבן יעקב ופשיטא דכשר ולכך לא הביא ראיה להכשיר ומשני דכתב ראובן בן אקמא ויעקב עד אבתרא והשתא (ח) ידעינן דהא' יעקב דבתרא לא חתם ראובן דלא חתם שמא דאבוה ופריך וליתכשר הא' בראובן בן והא' ביעקב [עד] דתנן אים פלוני עד כשר כלומר יש לנו לומר שיעקב חתם בשני יעקב עד ובהכי כשר ואח"כ בא ראובן בנו וחתם על ראשון ראובן בן וחשב שחתימת יעקב עד נקראת עם אותה שלו ובהכי כשר כדתנן את שהעדים נקרעים עמו כשר ומשני דלא כתב עד דהשתא ודאי יעקב לא חתם על השני דהא לא כתב עד ג"ל דכתב עד ויודעים דהא' חתימת ידא לא ביעקב הוא: ט)**דלא** כתב עד. משמע הא אם כתב ראובן בן יעקב עד יהיה פסול וזה קשה דפסלינן פלוני בן אים פלוני עד ומכשרינן בן אים פלוני עד או אים פלוני עד (ט) שאם חתמו מעיקרא אים פלוני עד שלא היה בא לידי זיוף או בן למעלה ופלוני עד למטה חתמו כמו כן יהא כשר אדרבה הוה לן למימר דאם חתמו מעיקרא אים פלוני בן אים פלוני עד יהא כשר והכי (י) הוה לן למימר אי גייז שיטה אחרונה עם ראובן דחתים עליו יהא פסול והכי הוה לן למימר ומ"ש לומר דהא תנן בן אים פלוני עד כשר אים פלוני עד כשר ולא משוי חילוק בין פשוט למקושר ואית לן למימר דכשר הכא (כ) אבל פלוני בן פלוני עד לא תנן דכשר אע"ג דפלוני בן פלוני כשר וכל שכן כשנכתב עד מכל מקום כיון דלא תנן דכשר בהדיא משוינן חילוק דבפשוט כשר במקושר דאתי לידי זיוף פסול ומ"ש שנותנין טעם שיותר יש לנו להכשיר אים פלוני עד דהא איכא כמה גרים שאין להם אב ואין יכולין לחתום שם אביהן אלא פלוני עד: **ודלמא** סימנא בעלמא שוויה דהא רב צייר כווּרא כו'. ואם תאמר שאני התם דאתחזק מעיקרא בדיסקי כדאמרינן פרק השולח (גיטין דף לו.) אבל הכא לא מ"מ אית לן למימר אי חתים אינש שמיה דאבוה שמא זה רגיל לחתום כך: **כל** מקושר **שאין עדיו** (ל) **מאחוריו בשיטה.** פי' ר"י כשחותמין עליו מלמטה למעלה שיהיו כולן מתחילין בשיטה אחרונה ואין כי אם עד אחד חתום לאחרו של שטר וחתומין זה אחר זה לפיכך אי גייז שיטה אחרונה יחתוך כל הראשי העדים ולא ישאר כי אם בן פלוני עד ויכר הרמאות כיון שכל העדים חתוכין ואי מלמעלה למטה חתימי צריך שיהיו כולם כלים בשיטה אחרונה ולא נהירא דמהדר לתרוצי אפי' כתב עד וא"כ כשחותמים מלמעלה למטה וכולם כלים בשיטה אחרונה וגייז לשיטה אחרונה אין בהדיה עד של כל החתומין ופי' ריב"ן לעולם כסדרן חתימי וכי תימא יזייף מגווי ויחתום מאחרי ויאמר כדי להרכות עדים הוא דעבדי הכי יהא פסול דכל מקושר שאין עדיו כלים בשיטה (מ) אחרונה יהא פסול לכך כיון שכל העדים חתומים בשיטה אחרונה מו לא יבא לידי זיוף דמו לא מני חתים מאחרי שכולם צריכים להיות בשיטה אחת ובשיטה אחרונה וקשיא לן מהא דאמרינן בירושלמי מקושר לאחרו של שטר חתים ויש לפרש כל מקושר שאין עדיו כלים בשיטה אחת פסול כלומר שיחתום ראובן בשיטה אחרונה ותחתיו בן ותחתיו יעקב ותחתיו עד וכן כולם לכך אי גייז ליה לשיטה אחרונה יחתוך כל החתימות: **אמר** רבי יוחנן כל המחקין כולן צריך שיכתוב ודין קיומיהון. בפי' רבינו חננאל לא גרס ודין אלא אי נמחק דבר אחד ואח"כ כתב על המחק צריך שיכתוב בסוף שטר תיבות פלוני דעל המחק ואפי' לספרים שלנו דגרסינן ודין לא קשיא מידי אם אין כותבין ודין דלא הוי אלא שופרא דשטרא ועוד שאנו כותבין צריך וקיים: **וצריך** שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה. ואם תאמר אם בא שטר לפניו שהתימת העדים רחוקה מן השטר שיטה אחת ולא החזירו מענינו של שטר בשיטה אחרונה יהא כשר דלמאי איכא למימר אי משום דאי הוה בעי (נ) מזייף באותה שיטה אלא הוה אין למדין משיטה אחרונה ולהא ליכא למיחש

הגהות הב"ח

(א) רש"ם ד"ה מר זוטרא וכו' מקושר ועדיו תתומים: (ב) תוס' ד"ה (בע"א) ומתכשר ויהיה הלוה סבור שלא זייפו ויהיו עדיו. נ"ב ותימה מ"כ מאי קא משני תלמודא דידענן דהא חתימה לא דיעקב היא וי"ל דקא משני דכיון דמפורסם שלא דיעקב היא אי לא מיתיבן להכי: (ג) **בא"ד** אי לא טענינן ליתמי וללקוחות ומלוה בטענות זיוף בלא שום שכחה יוצא ממנו נחזור למשנת כ"ל ותיבות אמי שפיר נמחק: (ד) **בא"ד** בפ' המגרש שני גיטין שכתבן זה בגד זה אם שהעדים הראשונים נקרעים וכו' דתנן בן אים פלוני וכו' דפסיעא ליה דקמא כשר וכו' כמו מכן יעקב עד ותימה והא אינו כשר בראובן גרידא ועוד לאמר שאינך: (ה) **בא"ד** בן גרידא ורש"י פירש דבראובן בן כשר: (ו) **בא"ד** ועוד פירכא קמא לא אתי שפיר ומ"ש לפרש התם הכי מעיקרא: (ז) **בא"ד** כדתנן אם שהעדים נקרעים עמו כשר ועם הראשון נקרע ראובן בן עד בראובן קא' אבן יעקב עד ופשיטא דכשר: (ח) **בא"ד** והשתא מסתמא תלינן דהא' יעקב עד דבתרא לא חתם ראובן דלא חתם שמיה דאבוה ולהכי פריך וליתכשר הא' וכו' עם אותה שהוא שלו: (ט) ד"ה דלא כתב וכו' פלוני עד לפי שאם חתמו מעיקרא אים פלוני עד לא היה: (י) **בא"ד** והכי נמי הוה לן למימר דאי גייז שיטה וכו' וה"נ הוה לן: (כ) **בא"ד** דכשר הכא והבא אבל פלוני וכו' אע"ג דתנן פלוני בן פלוני כשר וכו' כיון דלא תנן בהדיא דכשר משוינן חילוק וכו' ובמקושר לאחר: (ל) ד"ה כל מקושר שאין עדיו כלין בשיטה אחת פי' רש"י כשחותמין מאחוריו מלמטה למעלה צריך שיהיו כולן וכו' ותחומין זה תחת זה לפיכך: (מ) **בא"ד** דכל מקושר שאין עדיו כלים בשיטה אחת פירוש בשיטה אחרונה: (נ) ד"ה ולריך כו' דאי הוה בעי הוה מזייף כו':

לעזי רש"י

משט"א [משי"ט]. תורן.

מוסף רש"י

רב צייר כווּרא. בתחימת ידו ולא היה כותב שמו (גיטין פז: וכעי"ז שם לו:). חרוּתא. ענף של דקל (שם ושם). מכוּתא. חילון ספינה (שם לו:). מו: גם שפוכסין עליו וילון של ספינה (שם פז:).

אמר רב עמרם לפי שאין למדין משיטה אחרונה. מפני שאין העדים יכולין לקבל התימתן ויכול אדם לזייף בסוף הטבר ומניחין ריוח בין הטבר לחתימתן ויכול אדם לזייף ולהוסיף ביניהם שיטה אחת והלכך תקון רבנן לחזור מעניני של טבר בשיטה אחרונה לבלתי שיכתב בה דבר הנריך (א) שהרי אם זייפו והוסיפו לאחר זמן אין אנו מפסידין כלום אם לא נלמד הימנה שהרי כבר כתוב כל זה למעלה וגם אם זייפו ויוסיפו בשיטת המלך שאחר עניני של טבר שבשיטה אחרונה בין הטבר לעדים לא מעלה ולא מוריד שהרי אין למדין משיטה אחרונה. ובשאין כתוב בטבר שריר וקיים מייירי. כן נראה בעיני טעם הדבר ופירושו ועיקר: **הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול.** אם אין כתוב בו שריר וקיים אפי' יש עדים שלא נוסף בו דבר זיוף מכל מקום הרי טבר חספא בעלמא הוא שלא נעשה כתקון חכמים וכתלוה על פה דמיא: **אלא לאו ש"מ אין למדין משטה אחרונה.** הלכך הרחיק שני שיטין פסול שיכול לזייף שני שטין ונלמוד מן הראשונה:

אמר רב עמרם אלפי שאין למדין משיטה אחרונה אמר ליה רב נחמן לרב עמרם מנא לך הא אמר ליה דתניא הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול שיטה אחת כשר מאי שנא שני שיטין דלמא מזייף וכתב שיטה אחת נמי מזייף וכתב אלא לאו שמע מינה אין למדין משיטה אחרונה שמע מינה

אביעיא

מכשירין ואמר רבי יוחנן אפילו מכאן עד עשרה ימים מכשיר ר' אליעזר דאי הוה תנאה וזייפיה מדכר דכיר ואם כן מאי קפריך הא ליכא חזרת הטבר אלמא אע"פ שאין יכול לזייף פסול כי ליכא חזרה ואע"ג דר' (אליעזר) פליג על ר' יוחנן ופוסל בר מלאלתר מ"מ הלכה כר' יוחנן רבו ועוד ברים חזקת הבתים (לעיל דף כט.) אמר אביי שדות בכסף יקנו עלה טובה קמ"ל וחזו כסברת ר' יוחנן דהתם והא לאו דאיה היא דע"כ לא פריך אליביה דר' יוחנן (ה) דהא ליכא חזרת הטבר דלדידיה היכי פריך והא בעינן כתב שאינו יכול לזהזייף וליכא דהא אמר ר' יהודה בן בתירא אין כותבין (ו) על נייר מחוק ולא על דיפתרא וחכמים מכשירין ואמר ר' יוחנן כשהכשיר ר"א אפילו מכאן ועד עשרה ימים דמדכר דכירי אלא אליבא דר' אלעזר פריך דאמר לא הכשיר ר"א אלא לאלתר אבל מכאן ועד עשרה ימים לא וה"ג פריך שפיר והא בעינן חזרת הטבר וליכא ויוכל לזייף ולא דכירי לימים רבים אבל לר' יוחנן ה"ל דכבר כיון שאין יכול לזייף מדכר דכירי ז)[מיהו מלינו למימר דלקח לר"י פריך] ז)ולא הכשיר ר' יוחנן אפי' מכאן ועד י' ימים אלא בגיטין דליכא רוב תנאים הלכך מדכר דכירי (ו) אבל בשאר טטרות מכאן ועד י' ימים לא דרוב עניני תנאים הם בטבר ולא דכירי לזמן מרובה מיהו מסתבר דפסול גזירה אטו היכא דלא הרחיק שיטה אחת דלא מתמיטו לאפלוגי בהו אלא בין הרחיקו (ח) ולא הרחיקו בעינן חזרת הטבר: **לפי שאין למדין בו'.** בימיהם לא היו כותבין שריר וקיים בפשוטין שלהם כדאמר גבי מקושר לעיל דכתב (ט) שריר וקיים מכלל דבפשוטים לא היו כותבין שריר וקיים ולכך לא היו למדין משיטה אחרונה שלא יוכל לזייף בשיטה אחת שהרחיקו העדים והיו כותבין חזרת הטבר בשיטה אחרונה ולא שום דבר עיקר (י) שאין למדין הימנה ואם אירע בהן ממקן היו כותבין אותו והיו מקיימים אותו קודם שיטה אחרונה דאחרי כן לא היו למדין כל עיקר הימנה ויש לתמוה מ"כ היאך הורגלנו לכתוב קיום מחקים אחר וקנינא מייה (כ) והא אין למדין משיטה אחרונה ואין לך למדין גדול מזה ולא היה לנו ללמוד לפי שיכול לבא לידי זיוף כיון שהטבר כבר בלא שריר וקיים שפעמים לא יכתוב מתחלה שריר וקיים ויבא זה וימחוק מה שירצה ויגיה ויקיים המחק בסוף ויכתוב שריר וקיים וי"ל כיון שהורגלנו לכתוב שריר וקיים יהא פסול אם לא נכתב כן אפילו כשאין בו מחק והשתא לא יוכל לבא לידי זיוף לכך אנו כותבין שפיר קיום מחקים אחר וקנינא מייה ולמדין אנו (ל) היטב משיטה אחרונה כיון שאנו כותבין שריר וקיים והא דכותבין וקנינא מייה וכו' לא הוא חזרת הטבר אלא לפי שעדיין עדות הקנין הוא שבתחלה כתב ואמר לנו הוו עלי עדים וקנו ממני ואחר כן וקנינא מייה והוא הדין שיכול לכתבו באמצע הטבר ולפי האי פירוש דלא צריך חזרת הטבר אם כן הא דכתבינן בגיטין ודין (מ) דיהוי ליכי מנאי ספר תירוכין וגט פטורין לא הוא משום חזרת הטבר דלא צריך למכתב חזרה כיון דכתבינן שריר וקיים ובגיטין כדת משה וישראל הוי במקום שריר וקיים ובעיא היא בהמגרש (גיטין דף פה: ושם) אי בעינן ודין או לא ולא איפשיטא ולכך נראה שלעיקר גט אנו כותבין ודין ואין אנו צריכין חזרה משום טעם שפי' ויכולים לכתוב ודין בשיטה אחרונה דכדת משה וישראל הוי במקום שריר וקיים ויש תימה למה שינו הקדמונים לכתוב שריר וקיים וללמוד משיטה אחרונה ולקיים מחקים אחר וקנינא מייה כיון שחכמי הגמרא לא היו כותבין שריר וקיים מדקאמר אין למדין משיטה אחרונה ומקיימים מחקים קודם שיטה אחרונה וי"ל שאשתו שפעמים שיטעו העדים שאינן בקיאין וירחיקו שני שיטין ואפילו לא יהא אדם חלוף לעשות שטר חדש בשני שיטין כי יראה שיכחישוהו העדים שלא חתמו על שטר זה מעולם מכל מקום לא ידאג מלהוסיף שני שיטין וילמדו מן העליונה כי העדים לא יהיו זכורים שהרחיקו שני שיטין וכיון דכתב שריר וקיים למדין בטוב משיטה אחרונה וזה שאל ר"י לר"ת על קיום מחקים שאנו כותבין בשיטה אחרונה והשיב כמו שפירשתי שאנו סומכין על שריר וקיים וקשה על האי פירוש שמשום שריר וקיים וכדת משה וישראל שהורגלנו לכתוב לא כתבינן חזרת הטבר והלא גם הם היו כותבין כדת משה וישראל כדמוכח במס' ידים (פ"ד משנה ח) אמרו לדוקים קובלים אנו עליכם פרושים שאתם כותבין את המושל עם משה בגט ה"ג במשניות ולא גרסינן את המושל עם הטם כמו שכתוב במקלת משניות כי מה ענין הטם בגט דודאי כשנאמו בית חשמונאי היו כותבין בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון מקמי דאתבטילת (נ) אזכרת מן [שטרייא] כדאיתא בפ"ק דר"ה (דף יח:) אבל המושל לא היו כותבין כשהיו כותבין את הטם אלא ודאי עם משה גרסינן אלמא כותבין כדת משה וישראל בגיטין וי"ל שמתחלה היו כותבין כדת משה וישראל באמצע הגט ואחר כן תקנוהו לכתבו בסוף הגט בתקום שריר וקיים ולכך אין כותבין חזרת הטבר ולאחר פטירתו של ר"ת אמר ר"י בה"ג שהיה לר"ת בתיקון הגט שעשה (פ) כל דבר שלמדין הימנו אם מחק או תלה צריך לכתוב דעל המחק או דביני חטי קודם שיטה אחרונה לפני וקנינא מייה אך בדברים ששנה עליהם שכתב פעמים ושלם בתוך הטבר אז אין עיקר הגט תלוי בו בזה הורגלו לקיים אחר שיטה אחרונה מ"כ ס"ל דאין למדין משיטה אחרונה וקנינא מייה הוה חזרת הטבר ושריר וקיים לכתבינן על חנם הוא וצריך ליזהר בגיטין שלא לכתוב ודין דיהוי ליכי מנאי ספר תירוכין בשיטה אחרונה אלא מתירוכין ואילך שהוא כפל לשון מאחר שאין למדין משיטה אחרונה אע"ג שאנו כותבין שריר וקיים בשטרות וכדת משה וישראל בגיטין שאין לכתוב דבר שהוא מעיקר הגט בשיטה אחרונה ומבעיא לן בהמגרש (גיטין דף פה:) אי בעינן ודין או לא ולא איפשיטא וקשיא לר"י על האי פירוש שפירש ר"ת שאין למדין משיטה אחרונה וקיום מחקים שהורגלו לכתוב אחר וקנינא הייתו בדברים שאין עיקר הטבר תלוי בו מ"כ יבא לידי זיוף שימחוק בטבר דבר (ס) ויכתוב עליהם דבר שנוי בטבר ויקיימנו בסוף הטיטה אחר וקנינא מייה וכמו שאומר ר"ת מתחלה דלמדין משיטה אחרונה וכן נראה לר"י מדהגו לכתוב שריר וקיים בטטרות ובגיטין כדת משה וישראל מ"מ נהי שאנו למדין משיטה אחרונה הרחיק שני שיטין פסול דלמא גייז ליה לעילאי וכתב הוא בשני שיטין ועדיו הם בשיטה שלישית ור"י פירש שמא בעבור הטורח הורגלו לכתוב שריר וקיים דפעמים בחזרה גופה היה מחק והיה צריך לקיימו ולחזור פעם אחרת דנהי שאין למדין משיטה אחרונה זכות לבעל הטבר תובתו מיהא למדין שבחובתו אין לחוש שמא יזייף לכך היה צריך לקיים המחק של חזרה שלא יאמר הלוה או המוכר זכות היה לי שם ומחקתו:

אביעיא

למיחש שהשיחו שני שיטין חלק והוא המלוה זייף בו שיטה אחרונה ויש לומר דודאי (ב) כן הוא שהוא כשר ובגיטין פרק המביא תגינא (דף יט:) משמע שיהא פסול דקתני התם האי שטרא פרסאה דחתימי עליה קהדי ישראל גבי ביה ממשעבדי ופריך והא בעינן שיחזור מעניני של שטר בשיטה אחרונה וליכא ומשני בדמהדר והשתא אמאי לא משני שהעדים רחוקים שיטה אחת מן השטר אי איתא דהוה כשר ויש לומר דעדיפא מינה משני דאפי' לא הרחיקו כלום כשר בדמהדר אבל מעינו להביא ראיה דפסול מהאי דפרק קמא (ג) (דף יא.) האי שטרא פרסאה דמסריה ניהליה באפי קהדי ישראל גבי ביה מבני חרי ופריך רבא והא בעינא כתב שאין יכול לזייף וליכא בדאפיקן והא בעינא שיחזור מעניני של שטר בשיטה אחרונה וליכא בדמהדר והשתא מאי פריך דבעינן חזרת הטבר למה לי משום דלא לכתוב מאי דבעי הא כיון דליכא עדי מסירה מדכר דכירי אי הוה תנאה וזייפיה אפי' לאחר כמה ימים מדכר דכירי כדאמר ר' יוחנן פרק שני (שם דף כב:) על (ד) מילתא דאין כותבין על נייר מחוק כו' וחכמים מכשירין ואמר רבי יוחנן אפילו מכאן עד עשרה ימים מכשיר ר' אליעזר דאי הוה תנאה וזייפיה מדכר דכיר ואם כן מאי קפריך הא הלכה כר' יוחנן רבו ועוד ברים חזקת הבתים (לעיל דף כט.) אמר אביי שדות בכסף יקנו עלה טובה קמ"ל וחזו כסברת ר' יוחנן דהתם והא לאו דאיה היא דע"כ לא פריך אליביה דר' יוחנן (ה) דהא ליכא חזרת הטבר דלדידיה היכי פריך והא בעינן כתב שאינו יכול לזהזייף וליכא דהא אמר ר' יהודה בן בתירא אין כותבין (ו) על נייר מחוק ולא על דיפתרא וחכמים מכשירין ואמר ר' יוחנן כשהכשיר ר"א אפילו מכאן ועד עשרה ימים דמדכר דכירי אלא אליבא דר' אלעזר פריך דאמר לא הכשיר ר"א אלא לאלתר אבל מכאן ועד עשרה ימים לא וה"ג פריך שפיר והא בעינן חזרת הטבר וליכא ויוכל לזייף ולא דכירי לימים רבים אבל לר' יוחנן ה"ל דכבר כיון שאין יכול לזייף מדכר דכירי ז)[מיהו מלינו למימר דלקח לר"י פריך] ז)ולא הכשיר ר' יוחנן אפי' מכאן ועד י' ימים אלא בגיטין דליכא רוב תנאים הלכך מדכר דכירי (ו) אבל בשאר טטרות מכאן ועד י' ימים לא דרוב עניני תנאים הם בטבר ולא דכירי לזמן מרובה מיהו מסתבר דפסול גזירה אטו היכא דלא הרחיק שיטה אחת דלא מתמיטו לאפלוגי בהו אלא בין הרחיקו (ח) ולא הרחיקו בעינן חזרת הטבר: **לפי שאין למדין בו'.** בימיהם לא היו כותבין שריר וקיים בפשוטין שלהם כדאמר גבי מקושר לעיל דכתב (ט) שריר וקיים מכלל דבפשוטים לא היו כותבין שריר וקיים ולכך לא היו למדין משיטה אחרונה שלא יוכל לזייף בשיטה אחת שהרחיקו העדים והיו כותבין חזרת הטבר בשיטה אחרונה ולא שום דבר עיקר (י) שאין למדין הימנה ואם אירע בהן ממקן היו כותבין אותו והיו מקיימים אותו קודם שיטה אחרונה דאחרי כן לא היו למדין כל עיקר הימנה ויש לתמוה מ"כ היאך הורגלנו לכתוב קיום מחקים אחר וקנינא מייה (כ) והא אין למדין משיטה אחרונה ואין לך למדין גדול מזה ולא היה לנו ללמוד לפי שיכול לבא לידי זיוף כיון שהטבר כבר בלא שריר וקיים שפעמים לא יכתוב מתחלה שריר וקיים ויבא זה וימחוק מה שירצה ויגיה ויקיים המחק בסוף ויכתוב שריר וקיים וי"ל כיון שהורגלנו לכתוב שריר וקיים יהא פסול אם לא נכתב כן אפילו כשאין בו מחק והשתא לא יוכל לבא לידי זיוף לכך אנו כותבין שפיר קיום מחקים אחר וקנינא מייה ולמדין אנו (ל) היטב משיטה אחרונה כיון שאנו כותבין שריר וקיים והא דכותבין וקנינא מייה וכו' לא הוא חזרת הטבר אלא לפי שעדיין עדות הקנין הוא שבתחלה כתב ואמר לנו הוו עלי עדים וקנו ממני ואחר כן וקנינא מייה והוא הדין שיכול לכתבו באמצע הטבר ולפי האי פירוש דלא צריך חזרת הטבר אם כן הא דכתבינן בגיטין ודין (מ) דיהוי ליכי מנאי ספר תירוכין וגט פטורין לא הוא משום חזרת הטבר דלא צריך למכתב חזרה כיון דכתבינן שריר וקיים ובגיטין כדת משה וישראל הוי במקום שריר וקיים ובעיא היא בהמגרש (גיטין דף פה: ושם) אי בעינן ודין או לא ולא איפשיטא ולכך נראה שלעיקר גט אנו כותבין ודין ואין אנו צריכין חזרה משום טעם שפי' ויכולים לכתוב ודין בשיטה אחרונה דכדת משה וישראל הוי במקום שריר וקיים ויש תימה למה שינו הקדמונים לכתוב שריר וקיים וללמוד משיטה אחרונה ולקיים מחקים אחר וקנינא מייה כיון שחכמי הגמרא לא היו כותבין שריר וקיים מדקאמר אין למדין משיטה אחרונה ומקיימים מחקים קודם שיטה אחרונה וי"ל שאשתו שפעמים שיטעו העדים שאינן בקיאין וירחיקו שני שיטין ואפילו לא יהא אדם חלוף לעשות שטר חדש בשני שיטין כי יראה שיכחישוהו העדים שלא חתמו על שטר זה מעולם מכל מקום לא ידאג מלהוסיף שני שיטין וילמדו מן העליונה כי העדים לא יהיו זכורים שהרחיקו שני שיטין וכיון דכתב שריר וקיים למדין בטוב משיטה אחרונה וזה שאל ר"י לר"ת על קיום מחקים שאנו כותבין בשיטה אחרונה והשיב כמו שפירשתי שאנו סומכין על שריר וקיים וקשה על האי פירוש שמשום שריר וקיים וכדת משה וישראל שהורגלנו לכתוב לא כתבינן חזרת הטבר והלא גם הם היו כותבין כדת משה וישראל כדמוכח במס' ידים (פ"ד משנה ח) אמרו לדוקים קובלים אנו עליכם פרושים שאתם כותבין את המושל עם משה בגט ה"ג במשניות ולא גרסינן את המושל עם הטם כמו שכתוב במקלת משניות כי מה ענין הטם בגט דודאי כשנאמו בית חשמונאי היו כותבין בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון מקמי דאתבטילת (נ) אזכרת מן [שטרייא] כדאיתא בפ"ק דר"ה (דף יח:) אבל המושל לא היו כותבין כשהיו כותבין את הטם אלא ודאי עם משה גרסינן אלמא כותבין כדת משה וישראל בגיטין וי"ל שמתחלה היו כותבין כדת משה וישראל באמצע הגט ואחר כן תקנוהו לכתבו בסוף הגט בתקום שריר וקיים ולכך אין כותבין חזרת הטבר ולאחר פטירתו של ר"ת אמר ר"י בה"ג שהיה לר"ת בתיקון הגט שעשה (פ) כל דבר שלמדין הימנו אם מחק או תלה צריך לכתוב דעל המחק או דביני חטי קודם שיטה אחרונה לפני וקנינא מייה אך בדברים ששנה עליהם שכתב פעמים ושלם בתוך הטבר אז אין עיקר הגט תלוי בו בזה הורגלו לקיים אחר שיטה אחרונה מ"כ ס"ל דאין למדין משיטה אחרונה וקנינא מייה הוה חזרת הטבר ושריר וקיים לכתבינן על חנם הוא וצריך ליזהר בגיטין שלא לכתוב ודין דיהוי ליכי מנאי ספר תירוכין בשיטה אחרונה אלא מתירוכין ואילך שהוא כפל לשון מאחר שאין למדין משיטה אחרונה אע"ג שאנו כותבין שריר וקיים בטטרות וכדת משה וישראל בגיטין שאין לכתוב דבר שהוא מעיקר הגט בשיטה אחרונה ומבעיא לן בהמגרש (גיטין דף פה:) אי בעינן ודין או לא ולא איפשיטא וקשיא לר"י על האי פירוש שפירש ר"ת שאין למדין משיטה אחרונה וקיום מחקים שהורגלו לכתוב אחר וקנינא הייתו בדברים שאין עיקר הטבר תלוי בו מ"כ יבא לידי זיוף שימחוק בטבר דבר (ס) ויכתוב עליהם דבר שנוי בטבר ויקיימנו בסוף הטיטה אחר וקנינא מייה וכמו שאומר ר"ת מתחלה דלמדין משיטה אחרונה וכן נראה לר"י מדהגו לכתוב שריר וקיים בטטרות ובגיטין כדת משה וישראל מ"מ נהי שאנו למדין משיטה אחרונה הרחיק שני שיטין פסול דלמא גייז ליה לעילאי וכתב הוא בשני שיטין ועדיו הם בשיטה שלישית ור"י פירש שמא בעבור הטורח הורגלו לכתוב שריר וקיים דפעמים בחזרה גופה היה מחק והיה צריך לקיימו ולחזור פעם אחרת דנהי שאין למדין משיטה אחרונה זכות לבעל הטבר תובתו מיהא למדין שבחובתו אין לחוש שמא יזייף לכך היה צריך לקיים המחק של חזרה שלא יאמר הלוה או המוכר זכות היה לי שם ומחקתו:

אביעיא

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה אמר רב עמרם וכו' לבלתי שיכתב בה דבר הנריך השתא אם לא ידייפו ויוסיפו לאחר זמן אין אנו: (ב) תוס' ד"ה (בדף הקודם) ולריך וכו' ויש לומר דודאי בדין הוא שיהא כשר אלא דבגיטין פרק המביא תגינא משמע שהוא פסול: (ג) בא"ד דפרק קמא דגיטין האי שטרא: (ד) בא"ד ר' יוחנן פרק שני על מתניתין דאין כותבין לא על נייר ממוק: (ה) בא"ד אליביה דר' יוחנן מהא דליבא חזרת הטבר: (ו) בא"ד אין כותבין לא על נייר: (ז) בא"ד אבל בשאר טטרות. נ"ב עיין בתוס' פ"ב דגיטין (דף כב:) בד"ה אבל בטטרות לא פיכבו להדיא דר' יוחנן מודה בטטרות דבעי לאלתר: (ח) בא"ד כין הרחיקו בין לא הרחיקו: (ט) ד"ה לפי וכו' לעיל דכתב ביה שריר וקיים וכו' משיטה אחרונה כדי אלא: (י) בא"ד דבר עיקר לפי שאין למדין וכו' והיו כותבין על אותו המחק היו מקיימים אותם קודם שיטה אחרונה: (כ) בא"ד אחר וקנינא מייה קודם שריר וקיים והא אין למדין: (ל) בא"ד ולמדין אנו בטוב משיטה אחרונה: (מ) בא"ד דכתבינן בגיטין ודין דר' יהודין ליכי מנאי: (נ) בא"ד מקמי דאתבטילת אדכרת מן שטרייא כדאיתא: (ס) בא"ד לר"ת בתיקון הגט שעשה שכתב כל דבר וכו' שעשה עליהם פעמים ושלם בתוך הטבר אז אין עיקר הגט תלוי בזה הורגלו כל"ל ותיבת שכתב נמחק: (ע) בא"ד שימחוק בטבר דבר שעיקר השטר תלוי בו ויכתוב עליה דבר שטרי וכו' כן נראה לר"י וכו' דלפעמים נחזרה גופה:

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פכ"ז מהל' מלוה ולוה הל' ג סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' מד סעיף ג:

ח ב מיי' שם הל' ד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' מה סעיף ו:

לעזי רש"י

קינוג"ש [קוריינ"ש]. פרוטות. מטבעות קטנות.

רבינו גרשום

שום חידוש ממון שלא נכתב בענינו של מעלה אין למדין מאותה שיטה. דאיכא למימר אחר שנכתב ונתחם זייף הוא ולהבי כתבי בכל שטרי בשיטה אחרונה ככל מה דכתוב ומפורש לעיל דהיינו מענינו של שטר: מאי שנא שני שיטין דלמא מזייף. ומוסיף וכותב יותר ממון ומקיים ליה בשיטה אחרונה בשיטה אחת יכול לכתוב בה זיוף ומקיים בסופה אלא לאו ש"מ משו"ה שיטה אחת כשר דאי כתב ומזייף באות' [שיטה] אין למדין מכל אותה שיטה מה שאין כן בב' שיטין דלפינן מינייהו מש"ה פסול דמצי לזיופי ליה: